

Målningarna i Bäresjö kyrka har genomgått många restaureringar. Den första gjordes av Nils Månsson Mandelgren på 1850-talet. Hans akvareller finns fortfarande kvar och de gjordes när han knackade fram målningarna år 1852. En jämförelse mellan teckningarna och de nuvarande målningarna avslöjar en hel del olikheter. Själva färgtonen har bevarats ganska intakt, ungefär så här har en nymålning av romansk kyrka sett ut. Mandelgrens akvarellmålning av absiden visar en mandorla med ett flertal koncentriska ellipser och 10 apostlar och det är inte vad som syns i kyrkan idag. Mandorlan har endast två färgband och två nya apostlar är tillfogade, en på var sida om mittfönstret.⁵⁹

Mandegrens restaurering var noggrant utförd efter den tidens kunskap och metoder, men hans teckningar är stilmässigt ganska osäkra. Han undersökte färger och gjorde en kemisk analys av färgstoffer och bindemedel. Församlingen var tydligen inte nöjd med resultatet utan lät år 1892 en målarmästare från Ystad göra en ny uppmålning av bilderna. Det är resultatet av hans arbete vi ser i kyrkan idag och det är närmast hans uppfattning av medeltiden som talar till oss och inte den ”överrestaurerade” medeltidsmålaren själv.⁶⁰

Medeltidskyrkan i Bjäresjö är av så förnämlig karaktär att den måste ha haft en hög prelat eller kung som stiftare. Knut VI skrev år 1187 ett brev till biskop Valdemar i Slesvig där han säger följande om ursprunget till sin kungamakt: ”Da vi af den almæktige skaber er indsat som leder av hele riget ... Han som har givet os den kongelige majestæts scepter ...”⁶¹

Sammanfattande synpunkter

När man granskar de olika majestاسبilderna i Skåne och på Själland märker man att det finns vissa genomgående skillnader. På Själland sitter Kristus oftast på en tronstol, medan han i Skåne befinner sig på regnbågen. Undantagen på Själland är Sæby, S. Jernløse och Tveje Merløse.⁶² Bruket av sidofigurer varierar mycket mellan de olika verkstäderna och kyrkorna. Ärkeängeln Mikael är vanligt förekommande på Själland, medan han på Skånsk mark endast kan återfinnas i Vä. Apostlaraderna i absiden är nästan obligatoriska i Skåne medan de på Själland endast förekommer i några få fall. Ägarförhållandena och stiftarpersonerna varierar alltifrån kungen eller någon i hans följe till biskopar och kloster.

Den centrala plats som majestasmotivet fått i såväl Själländska som Skånska kyrkor beror till stor del på att den kunglige Kristus har sammankopplats med den världsliga makten och placeringen över altaret har förstärkt mässans liturgi. Även dopets sakrament har emellanåt fått låna majestاسبilden till dopfontens kupa. Motivet är baserat på gammaltestamentliga och orientaliska tronvisioner som bland annat finns i Jesaja 6:1-4, Hesekiel 1:4-28 samt i Uppenbarelseboken

⁵⁹ Rydbeck 1943 s 54 ff.

⁶⁰ Ahlstedt 1976 s 18.

⁶¹ Danske kalkmalerier. Senromansk tid s 122.

⁶² Kaspersen 1985 s 48. I Tyvelse finns också en Majestas Domini, sittande på en regnbåge.

4:2-9. Besluten på kyrkomötena i Nicea 325 och i Konstantinopel 381 befäste den kyrkliga treenighetsläran. Grunden var att Arius hade ansett Kristus som ett skapat väsen utan del i den egentliga gudomen. Kristologin i Niceamötets formel slår fast att Kristus är ”född och icke skapad, av samma väsen som fadern.” När sedan bildframställningarna av Kristus som den tronbestigande Guden sammankopplades med orientalisk härskarideologi, vilket skedde under den karolingiska tiden, fick kristusbilden låna världsliga härskardrag. Den franska kungaslakten hade år 750 infört en gammaltestamentlig kröningsceremoni där påven smorde kungen till kejsare. En sådan gudomlig invigning av kejsaren gjorde honom till ledare både av kyrka och stat och han blev personligen ansedd som en gud.

I Danmark var kyrkan direkt underställd påven, genom upprättandet av det nordiska ärkebiskopssätet i Lund år 1104. Detta förde med sig ett sakralt kungadöme, där kyrkan och den världsliga makten levde i en ömsesidig symbios och stödde varandra. Så var fallet särskilt efter den stora kyrkofesten i Ringsted 1170. Här helgonförklarades Valdemar den stores far och hans son Knut (VI) blev krönt. Under senare delen av 1100-talet hade Valdemar och ärkebiskop Absalon ett nära samarbete för att styrka det danska riket och frigöra det från den tyske kejsarens inflytande. Efter Knuts död 1202 övertogs tronen av hans bror Valdemar Sejr och ärkebiskop Absalon efterträddes av den lärde Andreas Sunesen. De flesta majestsframställningar härstammar från denna tid.

Vi har nu undersökt 14 av de cirka 40 kyrkor på Själland och i Skåne som har majestاسبilder. De genomgångna kyrkorna visar att det finns skillnader mellan Själland och Skåne. På Själland sitter Kristus på en tronstol med tillhörande rektangulär fotskiva, som ibland är inskjuten under tronstolen. I Skåne har han tagit plats på regnbågen, och håller fötterna på en mindre regnbåge eller på en rund fotskiva, som symboliserar jordkretsen. Men det finns några undantag som vi ska återkomma till. Kristus har en hel rad av apostlar som stödpersoner eller som sina vasaller i de skånska kyrkorna, men på Själland är det sällsynt med denna apostlarad. I kyrkor med majestاسبild finns apostlar endast i Slaglille och Tyvelse.

Kyrkan i **Vä** har möjligen samband med premonstratenserna och ett kloster i Knechtsteden, bilderna har många gemensamma drag och är omgivna av änglar. Målningarna med den stora tedeumhymnen har tjänat ett liturgiskt ändamål. Kyrkan har västempor, men det övervägande intrycket är ändå att kyrkan har tjänat som en munkkyrka. De fyra regnbågsbilderna som finns på Själland är undantag från regeln att här sitter Kristus på en tronstol. **Sæby** har stora likheter med Vä och kyrkan har sannolikt byggts och konstruerats för en munkförsamling. Det är naturligt att Kristus då sitter på en regnbåge. **Slaglille** är besläktad med Finja och har världsliga stiftare och apostlarad. **Tveje Merløse** socken skänktes till Sorø kloster av Absalon. Kristus på regnbågen kunde ses av herrskapsfolket i emporkläktaren, men däremot kunde de inte se kampbilderna på västväggen. Kanske de senare har tillkommit som en eftergift åt kungamakten

och för att någorlunda mildra det dominerande kristusdraget framme i absiden. **Sønder Jernløse** kan inte direkt knytas till någon målarskola utan är bysantinskt influerad och därifrån härstammar troligen det liturgiska kristusdraget med himmelens konung på regnbågen. **Tyvelse** har både apostlarad och regnbåge vilket är ovanligt på Själland. Kyrkan har målningar från två olika romanska perioder. Absiden tillhör de senare och här kan man se en enkel och naiv framställning av Majestasfiguren. Bakgrundsfärgen är inte den blå lapis lazuli utan en gulaktig mönstrad fond, som troligtvis skulle efterlikna guld (jfr codex Bruchsal s. 5). Till Valdemar Sejrs jordbok kan knytas en rad kyrkor. Bland annat: Vinslöv, S. Åsum, Skibby och Hageded. **V. Broby** kan inte hänföras till en bestämd verkstad, utan är närmast en blandning av element från Jørlunde- och Finjaverkstäderna. Den övermålade tronstolen i **Finja** har fötter som påminner om den i V. Broby. Finjagruppen arbetade under beskydd av ärkebiskopen och har troligtvis haft förbindelser med det tyska benediktinerklostret i Helmarshausen. Klostret hade en mycket berömd skrifvarverksrad (*scriptorium*) för framställning av bokmålerier.

Vi kan därför formulera en försiktig arbetshypotes som kan ligga till grund för vidare studier. På Själland har majestاسبilderna *kungliga härskardrag* medan de *liturgiska kristusdragen* överväger i Skåne. Det kan också konstateras att kungamakten var knuten till Själland medan ärkebiskopen residerade i Lund.

Ägarförhållandena har säkerligen haft betydelse för hur absidbilderna utformades. I några kyrkor finns stiftarbilder på korväggen. Ofta är det en kunglig person som räcker fram en kyrkomodell, och om det också finns jordinnehav eller hela socknen ägdes av kungen får man förmoda, att han har haft inflytande på målningarna och kanske helst velat ha en maktfullkomlig Kristus i stället för en kultisk person. Alltså en som har suttit på en tron, som kungen själv och inte kommit ridande på regnbågen.

Den själländska tronstolen blir inte heller ommålad till treenigheten. Naturligtvis kan motivet vara svårt att omforma, men det kan också bero på att det inte inom den kungliga maktsfären fanns något intresse för en treenighetsbild, fastän de teologiska idéerna svängt från en romansk kunglig, segrande Kristus till en lidande smärtornas man, som offras på korset. Den skånska varianten med Kristus på regnbågen, har en närmare anknytning till den biskopliga maktsfären och då var det angeläget att framhäva den liturgiska funktionen med den ommålade Kristus som ett offer i faderns sköte.

Majestas framställningar på Själland och i Skåne

Verkstad	År	Kyrka	Evan- gelister antal	Apos.	Maria, Joh.döp	Övrigt	Regnbåge Tronstol
	1125 ca	S. Jernløse	2		1	Bysantinsk	Regnbåge
Vä	1125 ca.	Sæby	4		2		Regnbåge
Fi.	1125-50	Slaglille	2	Ja	2		Tronstol
Jørl.	1150-75	Skibby	4				Tronstol
Jørl.	1150-75	Hageded	4		2		Tronstol
Jørl.	1150-75	Tveje Merløse	4		2		Regnbåge
Jørl.	1150-75	Rye	4		2		Tronstol
Jørl.?	1175 ca.	V. Broby	4		2		Tronstol
	1175-						
Jørl.	1200	Alsted	4		2		Tronstol
	1200 ca	(Farum)					
	1225-50	Tyvelse	4	Ja			Regnbåge
	1275-						
Karise	1300	Strøby					
	1375-						
	1400	(Jyderup)	4			Dömande K.	
Vä.	1120-50	Vä	4	Ja	1		Regnbåge
Fi.	1125-50	Finja		Ja			
Vi.	1125-50	Vinslöv	4				Regnbåge
Fi.	1125-50	Hofterup		Ja			
Vi.	1125-50	S. Åsum		Ja		Ommålad	
	1150-75	Fjelie	4	Ja	2	Ommålad	Regnbåge
	1175 ca	(Bjuv)	4	ja			
	1175 ca	Sireköpinge		Ja			
	1175-						
	1200	Övraby	4	Ja?	2		
	1175-						
	1200	Lackalänga		Ja	2		
	1175-						
	1200	Ottarp					
	1200 ca	Trollenäs		Ja		Ommålad	
	1200 ca	Härslöv	4	Ja	2		Regnbåge
	1200-25	Bjäresjö	4	Ja	2	Ommålad	
	1200-25	Everöd	4		2		
Vi.	1200-50	Hammarlöv		Ja			
Snå.	1225 ca	Stoby		Ja			Regnbåge
Ev.	1225-50	Hästveda	4	Ja	2		Regnbåge
	1225-50	(Kropp)					
	1250 ca	(Ö. Vram)		Ja			
	1250-						
	1300	Ö. Hoby		Ja		Ommålad	
	1250-75	Norrvidinge		Ja		Ommålad	
	1275-						
	1300	N. Strö		Ja		Ommålad	
	1275-						
	1300	(St Köpinge?)	4	Ja		Treenigheten	
Fi.	1275-	Brösarp		Ja			

1300				
1300 ca	Dalköpinge			
1300-25	Farhult			
1325-50	Skurup	Ja		
1325-50	V. Nöbbelöv	4		
1475-				
1500	(Ö. Herrerstad?)	Ja		Treenigheten
	(Farum = rester)		1= endera	
			2= båda	

Bildframställningar

Fig 1. Konstantin II. 354

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/Konstantin_IIRom317-340.jpg

Fig 2. Teodosius den store. 388

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Missorium_Theodosius_whole.jpg

Fig 3. Godescalc evangeliehandskrift. 781-83

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Meister_der_Hofschule_Karls_des_Großen_001.jpg

Fig 4. Mosaik i San Vitale, Ravenna. 545-50

http://www.sacred-destinations.com/italy/ravenna-san-vitale-photos/slides/xti_6621pa

Fig 5. Lorsch evangeliehandskrift. 810

<http://www.everystockphoto.com/photo.php?imageId=1677243>

Fig 6. Lothar-evangeliehandskr. Ca 850

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meister_des_Lothar-Evangeliars_001.jpg

Fig 7. Codex Bruchsal. Ca 1220

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Codex_Bruchsal_1_01v.jpg

Fig 8. Conques. Foto förf.

Fig 9. Sainte Foy. <http://academic2.marist.edu/foy/clan/blowup/sainte-foy.htm>

Fig 10. Klosterkyrkan i Conques. Ca 1140. Foto förf.

Fig 11. Absiden i Vä kyrka 1130-talet. Foto förf.

Fig 12. Kristusfigur i Berzé-la Ville. Början av 1200-talet

<http://www.wga.hu/frames-e.html?/html/zgothic/mural/11c1/12berze.html>

Fig 13. Kristusgestalt i Knechtsteden ca 1138

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Kloster_Knechtsteden_Westapsis2.JPG

Fig 14. Kristi hand. Foto förf.

Fig 15. Basilika vid Kristus fötter? Foto förf.

Fig 16. Kyrkomodell. Foto förf.

Fig 17. Sæby kyrka. Ca 1125

<http://ica.princeton.edu/mills/index.php>

Fig 18. Restaurerad bild i Skibby 1125

<http://www.kalkmalerier.dk/Site/preview.php?previewid=739>

Fig 19. Søndre Jernløse. 1125

http://www.nordenskirker.dk/Tidligere/Sjernlose_kirke/Sjernloese_kirke301.htm

Fig 20. Hagested 1150-1175

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:De_gamle_Kalkmalerier_fig8.png&usg

Fig.21. St. Gereon Köln 1156

http://farm3.static.flickr.com/2089/2257196811_dbc4ed3b41.jpg

Fig. 22. Tveje Merløse 1150-1175. Foto förf.

Fig 23. Alsted 1175-1200

<http://ica.princeton.edu/images/mills/03-003.jpg>

Fig. 24. Rye 1150-1175. Foto förf.

Fig. 25. Vester Broby 1175

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vester_Broby_kirke_20090410-38.jpg

Fig. 26. Ansiktet på Kristusbilden.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vester_Broby_kirke_20090410-38.jpg

Fig. 27. Finja. Majestas Domini 1125-1150. Foto förf.

Fig 28. Finja. Domedag 1125-1150. Foto förf.

Fig. 29. Evangeliar Heinrichs des Löwen. Ca 1188

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/Evangeliar_Heinrichs_des_Löwen.jpg

Fig. 30. Slaglille 1125-1150

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Slaglille_kirke_20090410-22.jpg

Fig. 31. Vinslöv 1125-1150. Foto förf.

Fig. 32. Södra Åsums gamla kyrka 1125-1150

<http://medeltidbild.historiska.se/medeltidbild/visa/foto.asp?imageId=9016718>

Fig. 33. Övraby. 1175-1200. Foto förf.

Fig. 34. Övraby. Ambrosius, Laurentius, Vincentius eller Stefan och Augustinus. Foto förf.

Fig. 35. Övraby. Maria, Johannes, Paulus och Petrus. Foto förf.

Fig. 36. Dopfunt i Lyngsjö. 1100-talet. Petrus tar emot nyckel

<http://medeltidbild.historiska.se/medeltidbild/visa/foremal.asp?objektid=900707F1>

Fig. 37. Majestas i Bjäresjö. 1200-1225. Foto förf.

Fig. 38. Bjäresjö. Treenigheten och apostlaskaran. Foto förf.

Fig. 39. Dopfunt i Bjäresjö kyrka. 1175-1200

<http://medeltidbild.historiska.se/medeltidbild/visa/foremal.asp?objektid=900721F1>

Referenser

- A catalogue of WallPaintings in the Churches of Medieval Denmark 1100-1600. Copenhagen.1982
- Ahlstedt ,Inger, Yrild, Och i hopp om det eviga livet. Lund 1976
- Aulén, Gustav, Den kristna försoningstanken. Lund 1930
- Borelius, Aron, Skånes medeltida monumentalmåleri. Linköping 1954
- Banning, Knud, Kalkmalerierne i Skånes, Hallands og Blekinges kirker 1100-1600 Københ. 1984
- Bolvig, Axel, Kalkmalerier i Danmark. København 1999
- Bolvig, Axel, Politikens bog om Danmarks kalkmalerier. København 2002
- Danmarks kirker IV.
- Fernlund, Siegrun, Kyrkor i Skåne. En kulturhistoria. Lund 1980
- Græbe, Henrik, Kyrkorna i Vä. Sveriges kyrkor, Bd 139. 1971
- Ulla Haastrup og Robert Egevang, Danske kalkmalerier. Romansk tid 1080-1175
- Ulla Haastrup og Robert Egevang, Danske kalkmalerier. Senromansk tid 1175-1275
- Helander, Sven; Pernler, Sven-Erik; Piltz Anders; Stolt, Bengt. Mässa i medeltida socken. Skellefteå 1993
- Kaspersen, Søren, Majestas Domini – Regnum et Sacerdotium ... (I) Hafnia 1982
- Kaspersen, Søren, Majestas Domini – Regnum et Sacerdotium ... (II) Hafnia 1985
- Lillie, Eva Louise, Majestas Domini og Dommedag. Bibliana 4. Årgang nr. 2. København 2003
- Lindholm, Erik, Kalkmålningsteknik ... Stockholm 1962
- Mâle, Emile, The Gothic Image. Religious Art in France of the thirteenth century. New York 1972
- Markus, Kersti, Den mångtydige majestas, i Tegn, symbol og tolkning (red) Gunnar Danbolt. København 2003
- Moffit, John F., The enthroned corps of Carlemagne. The Lord-inMajesty Theme i Early Medieval Art and Life. North Carolina 2006
- Nördlund, Paul & Lind, Egmont, Danmarks romanske kalkmalerier. København 1994
- Rydbeck, Monika, Valvslagning och kalkmålningar i skånska kyrkor. Lund 1943
- Samuelsson, Owe, Härslövs och Säby kyrkors historia. Lund 1982
- Saxtorph, Niels M., Danmarks kalkmalerier. København 1986
- Tynell, Lars, Skånes medeltida dopfuntar. Stockholm 1921

Stiftshistoriska sällskapet

har till uppgift att väcka och samordna intresset för historiska studier rörande Lunds stift och dess församlingar samt att i mån av möjlighet understödja sådana studier.

Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift bildades den 29 september 1999.

Sällskapet vill:

Initiera stiftshistorisk forskning på stifts- och lokalnivå.

Anordna symposier, föredrag och studiebesök.

Arbeta med tillkomsten av en stiftshistorisk skriftserie, meddelandeserie samt utge årsskrift.

Hålla kontakt med övriga stiftshistoriska sällskap, med stiftshistorisk forskning i Danmark.

Medlemskap kan erhållas av enskilda personer, församlingar, kyrkliga organisationer och sammanslutningar som är intresserade av sällskapets arbete. Antalet medlemmar var i januari 2009 omkring 160, det övervägande antalet enskilda medlemmar.

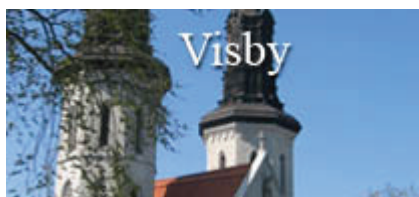
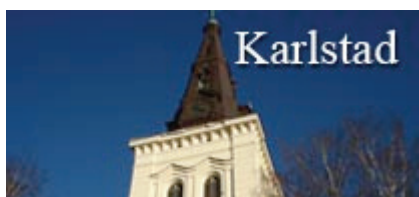
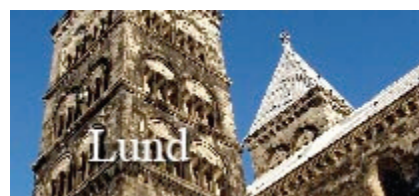
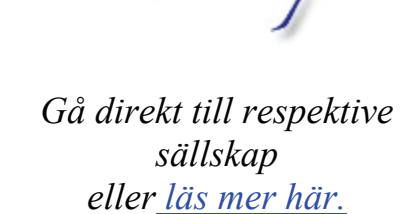
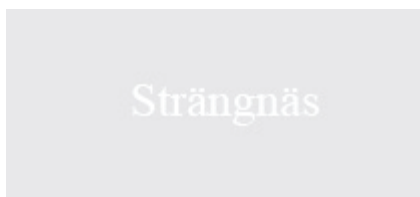
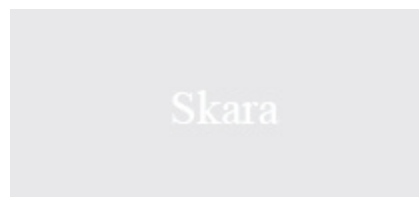
För ytterligare information kontakta

ordförande TD Owe Samuelsson 046 – 32 06 94

vice ordförande TD Jan-Olof Aggedal 046 – 13 66 06

jan-olof.aggedal@svenskakyrkan.se

<http://www.stiftshistoriska.se/lund/>

<http://www.stiftshistoriska.se/>

De stifts- och kyrkohistoriska sällskapen främjar intresset för och studier av kyrkohistoria, liturgi, person- och lokalhistoria i det egna stiftet.